

IMAGINEA PREȘEDINTELUI WOODROW WILSON ÎN TRANSILVANIA, ÎN PRAJMA UNIRII DE LA 1 DECEMBRIE 1918

Victor Tudor ROȘU*

President Woodrow Wilson's Image in Transylvania around the 1st of December 1918 Act of Union

Abstract. *Due to his famous Fourteen Points of January 1918 and more generally due to his rhetoric about the reorganization of the world on new bases, American President Woodrow Wilson's a very positive image of him formed in Transylvania. A part of the Austro-Hungarian Empire until the end of the First World War, Transylvania's ethnic distribution was characterised by a Romanian majority. The new political climate at the end of the war, along with the dissolution of the Austro-Hungarian Empire created a good opportunity for Transylvanian Romanians to take control of Transylvania and join the Kingdom of Romania. Wilson was seen as the second Messiah and he was invoked in almost all the speeches of the Romanian politicians to substantiate their demands.*

Keywords: *Fourteen Points, self-determination, Austro-Hungarian Empire, Romanian Transylvanians, political discourse, newspapers, second Messiah.*

Cuvinte-cheie: *Cele 14 Puncte, autodeterminare, Imperiul Austro-Ungar, românii din Transilvania, discurs politic, presă, al doilea Mesia.*

Cu aproximativ două luni înainte și două luni după 1 decembrie 1918, cel de-al douăzeci și optulea președinte american, Woodrow Wilson, a fost foarte prezent în conștiința românilor.

Sigmund Freud avea să îl descrie pe W. Wilson prin „complexul Mântuitorului”¹. Studiul psihologic al lui Freud, publicat târziu, avea să îl demitizeze însă mai mult pe Freud decât pe Wilson.

Faimoasele 14 puncte

La 8 ianuarie 1918, W. Wilson enunța într-un discurs în Congres planul său „Pentru Pacea Lumii”, în 14 puncte. Primele cinci reprezentau principii generale pentru noua lume; punctele 6-13 erau specifice pentru problemele teritoriale; punctul al patrusprezecelea enunța necesitatea creării unui organism internațional care să asigure pacea lumii.

Cel mai interesant pentru românii ardeleni era punctul al zecelea, care se referea la popoarele din Austro-Ungaria, pronunțând pentru acestea drepturi fundamentale. „Popoarelor Austro-Ungariei, cărora le dorim un loc

* Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, România; e-mail: tudor.rosu2014@gmail.com.

¹ Berg 2014, p. 576.

garantat printre națiuni, va trebui să li se dea cel mai larg prilej de dezvoltare autonomă”².

În aceeași perioadă, pentru popularizarea cauzei românilor din Ardeal, diaspora din America a fost foarte activă. După ce în martie 1917 românii americani participaseră la parada sărbătoririi celui de-al doilea mandat al lui Wilson, purtând pancarte pentru România Mare, în septembrie același an Vasile Lucaciu organizase o mare adunare a românilor, urmând ca, în iunie 1918, să se constituie Liga Națională Românească din America, orientată spre unirea Transilvaniei cu România. Aceasta a urmărit în egală măsură o acțiune concertată împreună cu alte organisme similare ale emigranților din Austro-Ungaria, ale cehilor americani, polonezilor americani ș.a.³.

De la Oradea la Budapesta și la Arad

Wilson avea să fie pomenit în *Declarația de la Oradea*, citită de Alexandru Vaida Voievod în Parlamentul de la Budapesta, la 5/18 octombrie 1918:

„E meritul lui Wilson că, în cunoscutele lui puncte, a dat expresie acelor principii și le-a cristalizat, așa că nu se vor mai putea falsifica niciodată. Dacă omenirea va izbuti să realizeze, să înfăptuiască aceste principii, atunci de la întemeierea creștinismului încoace n-a fost un eveniment mai însemnat ca acesta pentru omenire”⁴.

De altfel, expunerea lui Al. Vaida Voievod din acea zi pornea de la principiile lui Wilson și modul în care au fost acestea interpretate de către decidenții maghiari⁵.

Mai mult, întreaga intervenție a lui Vaida se structura pe punctele wilsoniene și, în special, pe cel de-al zecelea. Termenii „Wilson” și „wilsonian” apar nu mai puțin de douăsprezece ori în discursul lui Vaida⁶.

O anumită discuție existase în jurul ideii că în retorica lui Wilson nu se făcea referire explicită la români, de unde unii au încercat să speculeze că s-ar fi dorit ca aceștia să rămână în continuare în granițele Ungariei. În aceeași matrice a *principiilor* nu se făcea referire punctuală, de fapt, nici la alte naționalități din imperiul dualist. Spiritul principiilor wilsoniene era însă evident. În plus, după conceptele lansate în ianuarie 1918, Wilson continuase pe aceeași direcție, insistând că popoarele trebuie să hotărască asupra viitorului lor⁷.

² Pușcaș 2018, p. 50.

³ Neamțu 1997, *passim*.

⁴ Chira 1978, p. 112.

⁵ Popescu-Puțuri *et alii* 1989, p. 39-44. Declarație [intervenția lui Al. Vaida Voievod, din 5/18 octombrie 1918, în Parlamentul de la Budapesta].

⁶ *Marea Unire* 1984, p. 231.

⁷ Pușcaș 2018, p. 57.

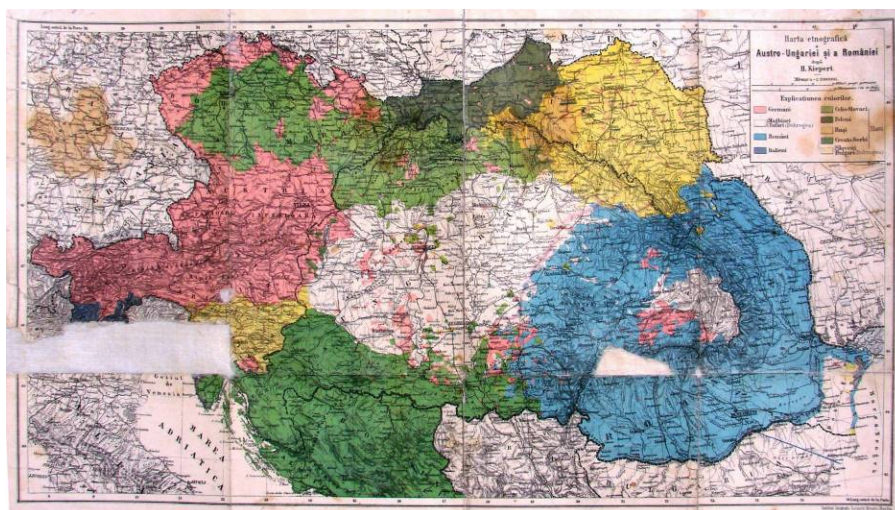

Fig. 1. Harta etnică a Imperiului Austro-Ungar și a României (Muzeul Național al Unirii Alba Iulia)

Fundamentală a fost nota lui Wilson către guvernul de la Viena, din 18 octombrie, din aceeași zi în care a fost lansat și apelul împăratului, *Către credincioasele mele popoare*, o încercare disperată de a salva integritatea imperiului prin federalizarea lui. Wilson se pronunța împotriva reformei pe baza unei simple autonomii, insistând asupra dreptului și libertății popoarelor de a-și alege singure calea⁸.

Fruntașii transilvăneni au continuat să facă trimitere la Wilson și după constituirea Consiliului Național Român Central de la Arad, ce își asuma conducerea națiunii române din Transilvania. Președintele american era invocat și în actele fundamentale ale acestui for, cum a fost *Nota ultimativă* adresată Budapestei, la 9 noiembrie, prin care se cerea predarea teritoriilor românești din cele 26 de comitate ale Transilvaniei și Partium-ului (dintre care 23 în întregime), cu mențiunea că „față de celelalte popoare aflătoare pe teritoriu [...] vom respecta din partea noastră principiile lui Wilson”⁹.

Nota lui Robert Lansing

Presa internațională titra în noiembrie 1918: *M. Wilson n’oublie pas la Roumanie*. Prin vocea lui Lansing, secretarul de stat american, era confirmată de către americani justetea revendicărilor românilor, al căror sacrificiu în război era din nou subliniat¹⁰.

⁸ Cazan 1978, p. 125-126.

⁹ *Marea Unire* 1984, p. 241.

¹⁰ *Gazette de Lausanne*, CXXI, nr. 308, din 10 noiembrie 1918, p. 4.

Nota¹¹ lui Robert Lansing¹² adresată românilor, la 5 noiembrie 1918, spunea, printre altele, că „prezidentul dorește să încunoștințeze că guvernul Statelor Unite aderează la postulatele poporului român înlăuntru și în afară de hotarele regatului”¹³. La sosirea telegramei lui Lansing „toată suflarea română saltă de mândrie și bucurie”¹⁴, iar răspândirea veștii a fost însoțită de aclamări frenetice¹⁵. În același timp, episcopul Miron Cristea al Caransebeșului dădea o circulară anunțând solia lui Wilson¹⁶.

Astfel, Wilson devenea numele cel mai des pronunțat în mai toate declarațiile și cuvântările liderilor români din octombrie - noiembrie 1918.

În noiembrie - decembrie 1918

Așadar, fruntașii ardeleni au făcut apel la noțiunile wilsoniene aproape cu fiecare ocazie. După *Nota ultimativă*, au urmat negocierile de la Arad cu reprezentanții guvernului maghiar, din 13-14 noiembrie. Acestea nu au avut cum să fie fructuoase, întrucât românii urmăreau strict principiile wilsoniene. După cum a conchis Iuliu Maniu, „națiunea română vrea să-și aibă statul său propriu și suveran”¹⁷. Tot Iuliu Maniu, în discursul ținut la Blaj, în 19 noiembrie, se îndoia de sinceritatea democrației maghiare, dorind „să știe și Wilson cum înțeleg domnii aceștia principiul de liberă supunere a popoarelor”¹⁸.

Vasile Suci, în ședința consistorială de la Blaj, vorbea auditoriului despre dreptul de a hotărî liber asupra sorții sale pentru fiecare popor, iar Wilson era „president al țării libertăților și a egalei îndreptățiri”¹⁹. În ziarul *Unirea*, de la Blaj, se mai vorbea despre același drept „în virtutea principiilor fixate de prezidentul Wilson”²⁰, ori despre „libera dispunere de orânduire națională”, „în baza lui Wilson”, prin care românii trebuiau să aibă controlul asupra celor 26 de comitate²¹.

¹¹ Pentru mai multe detalii despre nota lui Robert Lansing, vezi Mircea 2018, p. 216-217.

¹² Deși în trecut îl admirase, între timp Wilson își schimbase părerea despre Lansing, probabil din cauza punctelor de vedere radical diferite pe care acesta din urmă le avea față de cele ale președintelui. Ajunsese să îl disprețuiască: „Nu are pic de imaginație și abilitate constructivă, de fapt nu prea are calitate” (Macmillan 2018, p. 34).

¹³ *Unirea*, XXVIII, nr. 1, din 12 noiembrie 1918, p. 2.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 3, din 15 noiembrie 1918, p. 2.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 5, din 17 noiembrie 1918, p. 2.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Scurtu 1988, p. 118-119.

¹⁸ *Unirea*, XXVIII, nr. 7, din 20 noiembrie 1918, p. 1.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 15-16, din 1 decembrie 1918, p. 2.

²⁰ *Ibidem*, p. 1.

²¹ *Ibidem*, nr. 17, din 3 decembrie 1918, p. 2.

Acel *self-determination* este tradus în foarte multe moduri, din care cel mai frecvent pare a fi „liberă dispunere”. Varianta „autodeterminare” este mai nouă, aceasta lipsind cu desăvârșire în retorica de la 1918.

„Numele lui Wilson, Clemenceau, Lloyd-George, Saint-Aulaire, Berthelot, Wopicka ș.a. vor fi cu același respect pomenite de către toate generațiile viitoare”, se anunța și la Chișinău²². Epitetele atașate lui Wilson sunt de acum totale: se vorbea despre „Mesia al nostru”²³, ori despre faptul că „sabia aliaților și cuvântul desrobitor al lui Wilson ne-au redat și nouă dreptul cel mai elementar al oricărei ființe vii, dreptul de a dispune de soarta noastră”²⁴. În altă parte se aprecia că „Wilson, generosul fiu al Americii liberatoare, a pus pecetea puterii pe strigătul nostru și ne-a făcut stăpâni pe soarta și pe pământul nostru udat de lacrimi”²⁵. Iar Consiliul Național Român Central făcea un apel către soldați în următoarele cuvinte: „fiți demni de iubirea dezinteresată a celui mai mare om de astăzi, al președintelui republicii americane: Wilson, care ca un al doilea Mesia a dus la învingere ideea ca fiecare popor și fiecare individ să fie egal îndreptățit și stăpân pe soarta sa”²⁶. Entuziasmul și cuvintele mari erau logice, luând în considerare declarația lui Ștefan Cicio-Pop: „solia lui Wilson care ne-a făcut să plângem de bucurie și să jucăm ca copiii”²⁷.

Fig. 2. Fruntași politici ardeleni (Colecția familiei Cicio-Pop)

²² *România nouă*, II, nr. 219, din 18 noiembrie 1918. *Apud* Popescu Puțuri, Pascu 1989, p. 343.

²³ Popescu-Puțuri, Pascu 1989, p. 310. Telegramă [către] Consiliul Național Român.

²⁴ *Alba Iulia*, I, număr ocazional, din 18 noiembrie/1 decembrie 1918, p. 1.

²⁵ *Ibidem*, nr. 4, din 18/31 decembrie 1918, p. 1.

²⁶ Popescu-Puțuri *et alii* 1989, p. 59. Către națiunea română.

²⁷ Popescu-Puțuri, Pascu 1989, p. 354. Marea Adunare de la Alba Iulia.

Nu e de mirare că Wilson era deja perceput ca „unul dintre cei mai mari îndrumători ai omenirii”, „sfântul vieții moderne”²⁸ sau, mai simplu, „Dumnezeul Wilson”, cum avea să îl numească Lucian Blaga²⁹.

În Adunarea Națională

În deschiderea făcută de Gheorghe Pop de Băsești, la ședința Adunării de la Alba Iulia, se arăta că „Wilson a fost cel dintâi care a înțeles că sfintele învățături ale lui Isus Hristos trebuie să se aplice între popoare”; Wilson era pomenit și în discursul lui Ștefan Cicio-Pop: „cuvinte de aur a spus Wilson” și „Wilson, care face legile lumii noi, prin glasul său prima dată ne trimite o veste îmbucurătoare [...]. Vrem libera dispunere a popoarelor, dar această dispunere să nu fie o frază”. Cicio-Pop vorbește despre popoarele mici, neorganizate, „care n-au fost niciodată în poziție să-și spună cuvântul la care stat să aparțină, care n-au avut niciodată puterea liberă și independentă la întocmirea lor în state”.

Fig. 3. Cazina militară din Alba Iulia, locul Adunării Naționale
(Colecția foto a Muzeului Național al Unirii Alba Iulia)

Goldiș a adus în prim-plan ideile de libertate, pe care „le-a copt istoria și apostolul care le vestește este Wilson”. Și Maniu consideră necesară introducerea ideii că „Liga Neamurilor” (dezideratul ultim al lui Wilson) este atât de necesară. Americanul a fost pomenit și de Miron Cristea, în discursul

²⁸ *Românul*, VII, nr. 38, din 13/26 decembrie 1918, p. 2.

²⁹ Blaga 1973, p. 197.

de pe Câmpul lui Horea: „sfânta și mântuitoarea poruncă din solia puternicului Mesia-Wilson” ce a întărit „libertatea de a fi stăpân pe sine”.

Urmărind toate discursurile susținute în ziua de 1 Decembrie 1918, cele mai multe dintre ele în Cazina Militară, acolo unde se desfășura Adunarea Națională³⁰, numele lui Wilson a fost pronunțat în total de șase ori: de Ștefan Cicio-Pop, Gheorghe Pop de Băsești, Vasile Goldiș și Miron Cristea. Aproape de fiecare dată referirea la acesta era însoțită de un epitet, adesea de inspirație biblică: „marele Wilson”, „puternicul Wilson”, „puternicul Mesia Wilson”, „al doilea Mesia”, „apostolul”. Pronunțarea numelui său era însoțită de „ovații entuziaste” ale auditoriului. Procesul-verbal al adunării consemnează că s-a strigat în sală „Trăiască Wilson!” de patru ori și de două ori „Trăiască Statele Unite!”. Într-un astfel de top, Wilson împarte locul 1 cu împăratul Traian, numai că la acesta din urmă pronunțarea numelui nu a venit însoțită, evident, de ovațiile sălii. Pe locul al treilea s-a situat Mihai Viteazul, cu trei menționări. Dacă ar fi să îl luăm în calcul și pe Dumnezeu, nici acesta nu îl depășea pe Wilson strict în numărul de invocări din discursurile ținute în Sala Unirii, cei doi fiind la egalitate. În același registru, Isus Hristos a fost amintit de două ori.

Fig. 4. 1 Decembrie 1918. Mulțimea de pe „Câmpul lui Horea”
(Colecția foto a Muzeului Național al Unirii Alba Iulia)

³⁰ Procesul-verbal al Adunării Naționale, cu discursurile aferente, a fost publicat în numeroase ocazii. Din cuvântările ținute pe Câmpul lui Horea, s-au păstrat doar cele ale lui Miron Cristea și Iuliu Hossu. Cel al lui Miron Cristea a fost unul extins, cu incursiuni în istorie, în timp ce intervenția lui Iuliu Hossu s-a centrat pe citirea Rezoluției Unirii. De asemenea, este de punctat faptul că în procesul-verbal al ședinței din Cazină, viitoarea Sală a Unirii, au fost consemnate unele discursuri în formulă prescurtată, cum este cazul intervenției lui Demetriu Radu și, mai ales, a lui Iuliu Maniu. Numeroasele ediții ale documentelor Unirii și lucrări dedicate evenimentului de la 1 decembrie reiau doar varianta discursului lui Iuliu Maniu, așa cum a fost consemnată în procesul-verbal. Varianta întregă a fost publicată în *Românul*, VII, nr. 23, din 7 decembrie 1918, p. 1.

Două luni mai târziu, la Alba Iulia erau deja puse în vânzare tablouri cu Wilson (dar și cu Mihai Viteazul, regele Ferdinand I și regina Maria), „foarte potrivite pentru birouri și fiecare casă românească”, astfel că „fiecare român trebuie să aibă portretul său”³¹.

Ungurii

Și maghiarii s-au raportat la Wilson și l-au interpretat conform propriilor deziderate. „O pace în stil Wilson este singura pace pentru Ungaria”³², era un slogan ce apărea pe pancarte, la manifestațiile de la Budapesta, în primele luni ale anului 1919.

Pentru maghiari, Transilvania nu era o provincie de la periferia regatului, era parte din vechiul regat, parte consistentă din Ungaria medievală, și parte din leagănul civilizației maghiare. Deși reprezentau doar 23% din totalul populației Transilvaniei, în propriile statistici, în timp ce românii erau cei mai numeroși, maghiarii insistau asupra faptului că împreună cu sașii, șvabii și celelalte minorități etnice ar fi depășit totuși procentul românilor și, în consecință, pretindeau „împlinirea cinstită” a principiilor wilsoniene. Ziare precum *Az Est*, *Aradi Hirlap*, *Aradi Közlöny* etc. susțineau că „dreptul de dispoziție aparține și maghiarilor”, iar în cazul celorlalți cu pretenții la teritoriile regatului Ungariei era vorba de „răstălmăcirea principiilor wilsoniene”. Excerpte din aceste declarații erau preluate de ziarul *Românul*, ușor în derâdere, demontând poziția maghiară. Tot *Românul* anunța că maghiarii urmau să trimită o delegație la Wilson, selectată anume pentru a-i atinge acestuia coarda de „biserican” protestant și sperând să obțină sprijin pentru Paris.

În ciuda insistențelor și autovictimizării părții maghiare, Ungaria făcea totuși parte din tabăra învinșilor și nu era scutită de vina declanșării războiului. Dar, mai presus de toate, principiul etnic o dezavantaja. Argumentul celor 4 milioane de maghiari ce urmau să rămână în afara granițelor Ungariei (perpetuat chiar și astăzi în denunțarea Trianonului) era complet lipsit de empatie, omițând că, altfel, 19 milioane de români, slovaci, sârbi, polonezi, croați ar fi rămas în afara granițelor statelor lor entice.

Francezii și italienii doreau să ofere României o porțiune generoasă din Ungaria, dar englezii și americanii respectau liniile de demarcație etnică, ceea ce muta granița mai spre est față de cât și-ar fi dorit românii. În luna martie 1919, comisia de profil avea să realizeze un raport de compromis, care satisfăcea totuși parțial revendicările României.

În fine, în 20 martie izbucnea așa-zisa Revoluție Bolșevică, ceea ce ducea la creșterea rolului României (evidențiat mai ales de francezi) de

³¹ *Alba Iulia*, II, nr. 8, din 25 februarie 1919, p. 4.

³² Macmillian 2018, p. 332.

stabilă în calea bolșevismului. România primea ajutor militar în acest sens, pentru a interveni în Ungaria. Era totuși o situație complicată. Wilson însuși recunoștea că nu știe cum să procedeze mai bine în această speță³³.

Conferința de Pace

La jumătatea lui decembrie 1918, cu ocazia preliminarilor conferinței de pace, la sosirea în Europa a președintelui american, ziarul *Românul* i-a dedicat acestuia un amplu material, unul entuziasmant, încărcat de metafore:

„Bine ai venit Wilson, tu, profet al vremurilor nouă [noi], bine ai venit pe pământul Europei. Toate neamurile te așteaptă pe tine, toate neamurile Europei, să le scoți din noroiul drumurilor și să le înalți la lumina cunoștinții de bine [...]. La amintirea numelui tău, Wilson, ca la atingerea unui curent electric, mulțimea de 100000 de Români strânși în cetatea istorică Alba Iulia la 1 Decembrie ca să sfarme obezile robiei, a izbucnit în urale nesfârșite, ca un cor imens: *Să trăiască Wilson!* Întreg poporul românesc simte că tu, Wilson, ești solul lumii nouă, solul Libertății. [...] tu ești interpretul fidel al aspirațiilor și nădejdlor [...]. Un profet, un mântuitor ești tu, Wilson [...] interpretul sufletului nostru [...] tu ești părintele cuvintelor nemuritoare: *dreptul de liberă dispunere, de liberă ocârmuire* [...] Cuvântul tău este cuvântul Adevărului și cine se poate opune Adevărului?”³⁴

Lucrările conferinței au debutat în 12 ianuarie 1919. Pentru români, deschiderea acesteia a fost privită cu optimism. În privința lui Wilson, ziarele românești abundau în știri referitoare la imbarcarea sa pentru Europa, călătoria, scopurile sale și primirea sa cu enormă însuflețire. Spre sfârșitul anului 1918, *Românul* anunța iminența primirii Premiului Nobel pentru Pace de către Wilson³⁵. Existau în presă, mai apoi, rubrici de știri de la conferință. Referitor la personalitățile implicate, cele mai multe informații veneau în legătură cu Wilson. Finalitatea întrezărită, punerea în operă a unei Ligi a Națiunilor, era văzută drept ceva divin, ceva merit să asigure pacea eternă.

Parisul a reprezentat momentul de maximă glorie al lui Wilson. Delegația americană avea nu mai puțin de 1300 de membri. Totodată, prezența lui Wilson a însemnat prima venire a unui președinte american în exercițiu pe continentul european, deplasare care, întinsă pe șase luni, va rămâne cea mai lungă din istorie. Herbert Hoover spunea că „Wilson a atins apogeul conducerii intelectuale și spirituale a întregii lumi, care nu a mai fost cunoscut până acum în istorie”³⁶. Președintele american nu și-a putut

³³ *Ibidem*, p. 336.

³⁴ *Românul*, VII, nr. 29, din 31 noiembrie/14 decembrie 1918, p. 1.

³⁵ Nu s-a acordat însă acest premiu în 1918. Wilson avea să îl câștige în anul următor și să îl primească după încă un an, în 1920.

³⁶ Berg 2014, p. 514.

permite luxul să lipsească. În februarie-martie 1919 nu fusese câteva săptămâni (fiind necesară prezența sa în State) și înlocuitorul său, colonelul House, făcuse deja câteva concesii nedorite³⁷.

La conferința de pace, Wilson a fost perceput drept cel mai temperat/ponderat dintre liderii marilor puteri. El reprezenta totodată cea mai altruistă și puțin interesată parte, întrucât americanii pretindeau, în mare măsură și pe bună dreptate, că intraseră în război fără scopuri teritoriale, fiind mânați doar strict de principiile de democrație și liberalism. Ideea altruismului american și-o însușiseră și românii: „E cel dintâi caz din istoria omenirii când o mare putere își trimite oastea în foc pentru interes umanitar, obștesc”³⁸.

Relațiile lui Wilson cu reprezentanții celorlalte puteri prezente la conferință au fost de multe ori tensionate. Franța, Marea Britanie și Italia își aveau scopurile lor bine conturate. G. Clemenceau îl descria pe W. Wilson astfel: „se crede un Isus Hristos, coborât pe pământ ca să reformeze omenirea”. Prim-ministrul francez ajunsese chiar să îi reproșeze că e prietenul Germaniei. În altă parte Clemenceau vorbise de „candeur” în descrierea lui Wilson, ceea ce a deranjat profund, termenul putând fi interpretat ca naivitate. Wilson nu dorea însă o Germanie la pământ, care să nu își poată plăti datoriile și în care să crească șansele de izbucnire a unei revoluții bolșevice. Lloyd George, prim-ministrul britanic, spunea despre președintele american că este „ca un misionar gata să-i salveze pe păgânii europeni prin micile lui predici care abundau de clișee”³⁹.

În luna aprilie 1919, erau tensiuni puternice între W. Wilson și V. E. Orlando, prim-ministrul italian, americanul opunându-se revendicărilor teritoriale ale Italiei, considerate exagerate. În peninsula, efigia lui Wilson era arsă, iar Via Wilson devenea Via Fiume. Oricum, stilul consecvent al lui Wilson era de a-și prezenta deciziile în așa fel încât acestea deveneau nu numai necesare, ci și corecte din punct de vedere moral. Fidel principiului autodeterminării, nu conta cine sunt liderii intelectuali, sociali sau economici, credea Wilson, ci cine forma majoritatea populației. Acesta trebuia să fie criteriul care să stea la baza formării noilor state. Dar, în același timp, principiul autodeterminării era destul de vag și de controversat. Nu era nici atât de clar ce înțelegea precis și în detaliu Wilson prin *self-determination* și a cărei tip de comunități se putea aplica. De exemplu, revendicările naționaliștilor irlandezi au fost complet ignorate⁴⁰. Pe lângă teama de flagelul bolșevismului, erau și alte teme care complica situația lui Wilson la Paris.

³⁷ *Ibidem*, p. 542-545.

³⁸ *Românul*, VII, nr. 38, din 13/26 decembrie 1918, p. 2.

³⁹ Macmillian 2018, p. 45.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 35-41.

De exemplu, japonezii cereau egalitatea rasială, ceea ce ar fi putut crea un precedent periculos pentru americani.

Delegația României nu era tocmai bine văzută. Take Ionescu se bucurase de mai multă simpatie, dar Brătianu reușea mai degrabă să irite⁴¹. România avea o imagine complexă la Paris: pe de o parte era văzută ca o țară exotică, interesantă, apreciată pentru efortul de război, pe de altă parte era văzută ca o lume a corupției, cu familii, precum cea a lui Brătianu, care dețineau puterea politică și controlau economia. Românii păreau să aibă tendința de a vedea intrigi peste tot. La Paris chiar au sugerat că organismul conducător al conferinței, Consiliul Suprem, ar fi căzut sub influența bolșevismului, sau că ar fi fost mituit de niște forțe capitaliste obscure⁴².

În capitala Franței, aproape toată lumea îl căuta pe Wilson, acesta devenind, de departe, cea mai proeminentă figură a conferinței. Inclusiv Ho Chi Min (numele a fost adoptat ulterior) l-a vizitat pentru a-i solicita recunoașterea țării sale. Doleanțele erau însă dintre cele mai diverse. În lunga serie de vizite s-a înscris și regina Maria.

În 6 martie, Wilson a trebuit să organizeze un dîneu în cinstea reginei României, venită special la Paris să susțină cauza țării sale. Wilson o cunoscuse în ziua precedentă, iar ea s-a autoinvitat la reședința lui. A trebuit să o primească între vizita a doi ciobani din Galiția, mirosind a capră⁴³, și momentul în care trebuia să plece pentru alte probleme la Quai d'Orsay. „Blonda cea frivolă” ce nu era chiar blondă, despre care zvonurile că are „un copil din flori” ajunseseră și la Paris, nu a fost apreciată de Wilson pentru că a întârziat 20 de minute și a venit însoțită de un număr mai mare de delegați decât anunțase. Evident, regina făcea lobby pentru o retrasare a granițelor, favorabilă României. În timpul vizitei, secretara Edith Benham a observat din grimasa încordată a lui Wilson că pentru fiecare minut întârziat, România mai pierdea câte un petec de pământ. Președintele chiar dorise să înceapă dîneul fără ea, dar a amânat la insistențele soției sale. Impresia lăsată de regină a fost totuși una pozitivă, a unui interlocutor strălucit, inteligent, fluent și sincer, în special în etalarea virtuților monarhiei, care ar fi „mult mai vigilentă în stoparea răspândirii bolșevismului decât statele democratice”⁴⁴.

Pe de altă parte, regina și-a irosit degeaba șarmul pentru că Wilson a evitat întrebările ei directe legate de personalitățile prezente la conferință. Maria a plecat, probabil, cu impresia că întâlnirea a decurs foarte bine. Președintele a încheiat prânzul oficial destul de repede, pentru a se încadra

⁴¹ *Ibidem*, p. 176-187.

⁴² *Ibidem*, p. 180.

⁴³ Berg 2014, p. 558-559.

⁴⁴ *Ibidem*.

în timp, întrucât, la ora 15, trebuia să ajungă la Quai d'Orsay, unde avea loc o conferință a Comisiei Internaționale de Legislația Muncii⁴⁵.

Treptat, pe parcursul anului 1919, din cauza chestiunii Banatului (împărțirea acestuia a fost decisă la 18 martie), a Maramureșului, a modului în care a fost tratată delegația României și cum au fost preluate revendicările acesteia (dar, poate, și din alte motive), tonul românilor s-a schimbat. De exemplu, în *Gazeta Transilvaniei* s-a vorbit în continuare de modelul democrației americane și a fost salutat ajutorul oferit de americani, dar numele lui Wilson nu mai era pomenit deloc⁴⁶. S-a ajuns și la poziții extreme care anunțau marea amenințare a „capitalismului iudeo-american”, faptul că Europa ar putea deveni un client al SUA și că americanii poartă masca omului bine intenționat, dar care „o să ne tragă pe sfoară” în final. Dacă nu vor fi vigilenți, românii, întocmai ca alte națiuni europene, vor ajunge un fel de colonie a Statelor Unite, un fel de prăvălie. Concluzia era că trebuie închisă ușa speculanților evrei⁴⁷.

Astfel, imaginea pozitivă a Americii avea să se estompeze treptat. Ulterior, nici subiectul Wilson nu a mai fost printre cele preferate de istoricii care s-au aplecat asupra fenomenului Unirii, iar rolul său în realizările din 1918 a fost mai degrabă ignorat. Imaginea sa a fost recuperată însă, parțial, în anii din urmă. Chiar dacă țări ca Polonia, Cehia, Slovacia, Bosnia au păstrat, poate, o mai vie amintire a lui Wilson, în denumiri de străzi, bulevarde și piețe, statui și alte monumente de for public, și în România există două busturi consacrate președintelui american, unul în Cluj-Napoca, inaugurat în 2002, și unul în Alba Iulia, dezvelit în 2018.

Fig. 5. Bustul lui Woodrow Wilson în Alba Iulia (foto: Tudor Roșu)

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Alba Iulia*, II, nr. 31, din 10 august 1919, p. 1-2.

⁴⁷ *Ibidem*, nr. 32, din 17 august 1919, p. 1.

Explanation of Figures

- Fig. 1.** Ethnic map of the Austro-Hungarian Empire and Romania (Alba Iulia National Museum of Union).
- Fig. 2.** Transylvanian political leaders (Family Cicio-Pop collection).
- Fig. 3.** The military casino in Alba Iulia, where the National Assembly was held (Alba Iulia National Museum of Union photo collection).
- Fig. 4.** 1st of December 1918. The crowd on “Câmpul lui Horea”/ Horea’s field (Alba Iulia National Museum of Union photo collection).
- Fig. 5.** Woodrow Wilson’s bust in Alba Iulia (photo by Tudor Roșu).

Abrevieri bibliografice

- Blaga 1973 – Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, București, 1973.
- Berg 2014 – A. Scott Berg, *Wilson*, București, 2014.
- Cazan 1978 – Gh. Cazan, *Masele populare în Revoluția burghezo-democratică din Austro-Ungaria în anul 1918*, în Matei Vlad, I. Gheorghiu, Ioan Scurtu (coord.), *60 de ani de la făurirea statului național unitar român*, București, 1978, p. 117-130.
- Chira 1978 – Ioan Chira (coord.), *1918. Biorul în epopeea Unirii. Documente*, Oradea, 1978.
- Macmillian 2018 – Margaret Macmillian, *Făuritorii păcii. Șase luni care au schimbat lumea*, București, 2018.
- Marea Unire* 1984 – *Marea Unire a românilor în izvoare narative*, ediție de Stelian Neagoe, București, 1984.
- Mircea 2018 – Ionela Simona Mircea, *Nota lui Wilson către români!*, în Tudor Roșu (coord.), *Muzeul Național al Unirii. 130 de ani în 130 de piese*, Alba Iulia, 2018, p. 216-217.
- Neamțu 1997 – Gelu Neamțu, *În America pentru Unirea Transilvaniei cu România*, Cluj-Napoca, 1997.
- Popescu-Puțuri et alii 1989 – Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Pascu, Augustin Deac (coord.), *1918 la români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, vol. VII, București, 1989.
- Popescu-Puțuri, Pascu 1989 – Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Pascu (coord.), *1918 la români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, vol. X, București, 1989.
- Pușcaș 2018 – Vasile Pușcaș, *Marea Unire 1918. România Mare – Acte și documente*, Cluj-Napoca, 2018.
- Scurtu 1988 – Ioan Scurtu, *Alba Iulia, 1 Decembrie 1918*, București, 1988.

LISTA ABREVIERILOR DE PERIODICE

- AAH** – Acta Archaeologica Hungarica (actualmente Acta Archaeologica). Budapesta.
- ABLR** – Archäologische Berichte des Landkreises Rotenburg. Wümme.
- ACMI** – Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, secția pentru Transilvania. Cluj-Napoca.
- Acta** – Acta (Siculica). Muzeul Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
- ActaArch** – Acta Archaeologica. Budapesta.
- ActaMN** – Acta Musei Napocensis. Muzeul de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
- ActaMP** – Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.
- Acta Theriologica** – Acta Theriologica. Mammal Research Institute PAS.
- AÉ** – Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művészettörténeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapesta.
- AIHAI/AIIX** – Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
- AIICCMER** – Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc. Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc. București.
- AIIGB** – Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”. Series Historica. Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca.
- AIP** – Arheološki institut Posebna izdanja. Belgrad.
- AISC** – Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj-Napoca.
- Altertum** – Das Altertum. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin.
- Alt-Thüringen** – Alt-Thüringen. Museum of Prehistory and Early History of Thuringia.
- AM** – Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași.
- AMET** – Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Muzeul Etnografic al Transilvaniei. Cluj-Napoca.
- AMM** – Acta Moldaviae Meridionalis. Muzeul Județean Vaslui.
- AnA** – Analele Aradului. Societatea Culturală „Asociația Națională Arădeană pentru cultura poporului român”. Arad.

- AnB** – Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Național al Banatului. Timișoara.
- AnBr** – Analele Brăilei. Muzeul Brăilei „Carol I”. Brăila.
- AnD** – Analele Dobrogei. Revista Societății Culturale Dobrogene. Constanța (1920-1923). Cernăuți (1924-1938). Din 1995, seria nouă a publicației este editată de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.
- Angustia** – Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
- Antiquity** – Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
- AO** – Arhivele Olteniei (serie nouă). Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova.
- Apulum** – Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
- ArcheoSciences** – ArcheoSciences, revue d'archéométrie. Groupe des Méthodes Pluridisciplinaires Contribuant à l'Archéologie.
- ArchHist** – Archaeologia historica. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Brno.
- Argesis** – Argesis. Studii și comunicări. Seria Istorie. Muzeul Județean Argeș. Pitești.
- ArhMed** – Arheologia Medievală. Reșița, Cluj-Napoca.
- ArhSom** – Arhiva Someșeană. Muzeul Nășăudean. Nășăud.
- ASC** – Archeologie ve středních Čechách. Praga.
- Astra Salvensis** – Astra Salvensis. Cercul Salva al ASTRA. Salva.
- ASUAIC** – Annales Scientifiques de l'Université „Al. I. Cuza”. Iași.
- ATS** – Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
- AUASH** – Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- AUASJ** – Annales Universitatis Apulensis. Series Jurisprudentia. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- AUDJG** – Analele Universității „Dunărea de Jos” Galați. Seria Istorie. Universitatea „Dunărea de Jos” Galați.
- AVSL** – Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
- BAM** – Bibliotheca Archaeologica Moldaviae. Iași.
- Banatica** – Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.
- BAR** – British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
- BB** – Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
- BCȘS** – Buletinul Cercurilor Științifice Studentești. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

Bergbaukunde	– Bergbaukunde. Leipzig.
BHAUT	– Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis. Universitatea de Vest. Timișoara.
BMA	– Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.
BMB	– Berliner Münzblätter. Berlin.
BMJT	– Buletinul Muzeului Județean Teleorman – seria Arheologie. Alexandria.
BMN	– Bibliotheca Musei Napocensis. Muzeul de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
BMÖ	– Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich. Österreichische Gesellschaft für Mittelalterarchäologie. Viena.
BMP	– Bibliotheca Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.
BMS	– Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
Brukenthal	– Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BS	– Bibliotheca Septemcastrensis, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu.
BSNR	– Buletinul Societății Numismatice Române. București.
BTh	– Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
BUA	– Bibliotheca Universitatis Apulensis. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
BudRég	– Budapest Régiségei. Budapesti Történeti Múzeum. Budapesta.
Bulletin	– Bulletin de l'Association Pro Aventico. Lausanne.
Bylye Gody	– Bylye Gody. International Network Center for Fundamental and Applied Research. Washington.
CA	– Cercetări arheologice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
Caietele ARA	– Caietele ARA: arhitectură, restaurare, arheologie. București.
Caietele CNSAS	– Caietele CNSAS. Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității. București.
CAH	– Communicationes Archaeologicae Hungariae. Budapesta.
Carpica	– Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău.
Carinthia I	– Carinthia I. Zeitschrift für geschichtliche Landeskunde von Kärnten. Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten. Klagenfurt.
CCA	– Cronica cercetărilor arheologice. cIMeC. București.

- Celticum** – Celticum. Supplément à OGAM-Tradition celtique. Rennes.
- CMA** – Concilium mediæ aevi. Zeitschrift für Geschichte, Kunst und Kultur des Mittelalters und der Frühen Neuzeit.
- CNRS** – Centre national de la recherche scientifique. Paris.
- CollMed** – Collegium Mediense. Comunicări științifice. Colegiul Tehnic „Medienseis” Mediaș.
- Cumania** – Cumania. A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének Évkönyve. Kecskemét.
- Cumidava** – Cumidava. Muzeul Județean de Istorie Brașov.
- Dacia** – Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. București.
- Dacia Magazin** – Dacia magazin. Dacia Revival International Society. New York.
- DAMN.SRD** – Din activitatea muzeelor noastre. Studii, referate, documente. Sfatul Popular al Regiunii Ploiești. Muzeul Regional de Istorie Ploiești.
- Danubius** – Danubius. Muzeul de Istorie. Galați.
- DR** – Dacoromania. Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca al Academiei Române. Cluj-Napoca
- EJA** – European Journal of Archaeology. European Association of Archaeologists.
- EphNap** – Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca.
- FI** – Fișe de Istorie. Muzeul de Istorie Bistrița (continuată de *Revista Bistriței*).
- FolArch** – Folia Archaeologica. Magyar Történeti Múzeum. Budapesta.
- FVL** – Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu.
- Gând românesc** – Gând românesc. Asociația culturală „Gând Românesc, Gând European”. Alba Iulia.
- Germania** – Germania, Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt pe Main.
- Godišnjak** – Godišnjak grada Beograda. Beograd.
- Hierasus** – Hierasus. Muzeul Județean Botoșani.
- Hileya** – Hileya: naukovyy visnyk. Natsional'nyy pedahohichnyy universytet imeni M. P. Drahomanov. Kiev.
- HU** – Historia Urbana. Academia Română. Comisia de Istorie a Orașelor din România. București.

- IJMP** – International Journal of Modern Physics: Conference Series.
- Istros** – Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
- JAS** – Journal of Archaeological Science. Elsevier.
- JASREP** – Journal of Archaeological Science: Reports. Elsevier.
- JKK** – Jahrbuch der Kaiserlich-Königlichen Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. Viena.
- JRA** – Journal of Roman Archaeology. Editorial Committee of the Journal of Roman Archaeology.
- JRLS** – Journal of Romanian Literary Studies. ALPHA Institute for Multicultural Studies. Târgu Mureș.
- JSKV** – Jahrbuch des siebenbürgischen Karpathen-Vereins. Hermannstadt (Sibiu), I-XXX (1881-1922).
- JSRI** – Journal for the Study of Religions & Ideologies. The Academic Society for the Research of Religions and Ideologies. Cluj-Napoca.
- Közlemények** – Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtarából. Cluj-Napoca.
- Kühn-Archiv** – Kühn-Archiv. Berlin.
- LIUGC** – Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj. Institutul de Geografie al Universității din Cluj. Cluj-Napoca.
- Limba română** – Limba română. Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”. București.
- LSCMIB** – Lucrările Stațiunii de Cercetări Marine „prof. Ioan Borcea” Agigea. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași.
- Marisia** – Marisia. Muzeul Județean Târgu Mureș.
- MAQ** – Medium Aevum Quotidianum. Krems.
- MCA** – Materiale și cercetări arheologice. București.
- MI** – Magazin istoric. București.
- MKKCC** – Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. Viena.
- Mousaios** – Mousaios. Muzeul Județean Buzău.
- MN** – Muzeul Național. Muzeul Național de Istorie a României. București.
- Münzen Revue** – Münzen Revue. International Coin Trend Journal.
- NAC** – Numismatica e Antichità Classiche - Quaderni Ticinesi. Lugano.
- Naukovi zapysky** – Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Ser. Istoriia. Ternopil's'kyy natsional'nyy pedahohichnyy universytet imeni V. Hnatiuka. Ternopil'.

NIMPR	– Nuclear Instruments and Methods in Physics Research Section B: Beam Interactions with Materials and Atoms. Elsevier.
Notae Numismaticae	– Notae Numismaticae. Zapiski numizmatyczne. Cracovia.
NZ	– Numismatische Zeitung: Blätter für Münz-, Wappen- und Siegel-Kunde. Weissensee.
ONS	– Obshchestvennye nauki i sovremennost'. Rossiyskaya Akademiya Nauk. Moscova.
PA	– Patrimonium Apulense. Direcția Județeană pentru Cultură Alba. Alba Iulia.
PB	– Patrimonium Banaticum. Direcția Județeană pentru Cultură Timiș. Timișoara.
Pferdeheilkunde	– Pferdeheilkunde. Equine Medicine. Official Organ of the German Veterinary Association, Section – Equine Medicine. Baden-Baden.
PHN. Istoriia	– Problemy humanitarnykh nauk. Ser. Istoriia. Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko. Drohobîci.
Plural	– Plural. Revista Departamentului de Istorie și Geografie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” Chișinău.
PRA	– Proceedings of the Romanian Academy, Series A: Mathematics, Physics, Technical Sciences Information Science. Academia Română.
Prilozi	– Prilozi. Instituta za arheologiju u Zagrebu. Zagreb.
Problemy istorii	– Problemy istorii i istoriografii. Sbornik dokladov mezvuzovskoy nauchnoy konferentsii. Federal'noye gosudarstvennoye avtonomnoye obrazovatel'noye uchrezhdeniye vysshego obrazovaniya Sankt-Peterburgskiy gosudarstvennyy elektrotekhnicheskii universitet LETI imeni V. I. Ul'yanova (Lenina). Sankt Petersburg.
QFA	– Quaderni Friulani di Archeologia. Società Friulana di Archeologia onlus. Udine.
RA	– Revista arhivelor. Arhivele Naționale ale României. București.
RAE	– Revue Archéologique de l'Est. Société archéologique de l'Est. Dijon.
RAN	– Revue Archéologique de Narbonnaise. Paris.
RAP	– Revue Archéologique de Picardie. Societe des antiquaires de Picardie.
RB	– Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.

Lista abrevierilor de periodice

REF	– Revista de Etnografie și Folclor. Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”. Academia Română. București.
RevArh	– Revista Arheologică. Centrul de Arheologie al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei. Chișinău.
RHSEE/RESEE	– Revue historique du sud-est européen. Academia Română. București, Paris (din 1963 Revue des études sud-est européennes).
RI	– Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
RITL	– Revista de Istorie și Teorie Literară. Academia Română. Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”. București.
RJP	– Romanian Journal of Physics. București.
RMNK	– Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach. Kielce.
RMV	– Rad Muzeja Vojvodine. Novi Sad.
RN	– Revue Numismatique. Société française de numismatique. Paris.
ROB	– ROB. Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Amersfoort.
RP	– Revista pădurilor. Societatea „Progresul silvic”.
RRH	– Revue Roumaine d’Histoire. Academia Română. București.
RRS	– Revista Română de Sociologie. Institutul de Sociologie al Academiei Române. București.
Rusin	– Rusin. Ob’yednannyya “rus”. Toms’kyy derzhavnyy universytet. Kyshyniv. Tomsk.
SAI	– Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice și Filologice a RPR. București.
Sargetia	– Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
SCA	– Studii și Cercetări de Antropologie. Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer”. Academia Română. București.
SCIV(A)	– Studii și cercetări de istoria veche (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie). București.
SCN	– Studii și Cercetări de Numismatică. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București.
Skhid	– Skhid. Ukrainian Cultural Centre. Institute of Industrial Economics of National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of Philosophy named after G. S. Skovoroda of National Academy of Sciences of Ukraine. Zaporizhzhya National University.
SlovArch	– Slovenská Archeológia. Nitra.

- SP** – Studii de Preistorie. Asociația Română de Arheologie. București.
- SprArch** – Sprawozdania Archeologiczne. Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Ośrodek Archeologii Gór i Wyzyn w Krakowie. Cracovia.
- SS** – Siebenbürgische Semesterblätter. Arbeitskreis für siebenbürgische Landeskunde. München.
- Studii Clasice** – Studii Clasice. Societatea de Studii Clasice din R.S.R. București.
- ST** – Studii teologice. Revista Facultăților de Teologie din Patriarhia Română. București.
- StComCaransebeș** – Studii și Cercetări de Etnografie și Istorie Caransebeș. Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș.
- StComSibiu** – Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
- StComSM** – Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare.
- SUCSH** – Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu.
- SympThrac** – Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
- Terra Sebus** – Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
- TMNHN** – Travaux du Muséum National d’Histoire Naturelle. Muzeul Național de Istorie Naturală Grigore Antipa. București.
- Transilvania** – Transilvania. Complexul Național Muzeal ASTRA. Sibiu.
- Universul Juridic** – Universul Juridic. Revistă lunară de doctrină și jurisprudență. București.
- VAH** – Varia Archaeologica Hungarica. Budapesta.
- Vestnik Nizhegorodskoy** – Vestnik Nizhegorodskoy akademii Ministerstva vnutrennikh del Rossii. Nizhegorodskaya akademiya Ministerstva vnutrennikh del Rossiyskoy Federatsii. Nizhniy Novgorod.
- Vestnik Voronezhskogo** – Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya Gumanitarnye nauki. Voronezhskiy gosudarstvennyy universitet. Voronej.
- Vestnik Tomskogo** – Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya Istoriya. Tomskiy gosudarstvennyy universitet. Tomsk.
- Vestnik Tverskogo** – Vestnik Tverskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya Istoriya. Tver.
- Veterinarski glasnik Br** – Veterinarski Glasnik Br. University of Belgrade. Belgrad.

Lista abrevierilor de periodice

- Visnyk** – Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho linhvistychnoho universytetu. Seriya: Istoriya, ekonomika, filosofiya. Kyyivs'kyy natsional'nyy movnyy universytet. Kiev.
- Vjesnik** – Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku. Arheološki muzej Split.
- VTT** – Veszprémi Történelmi Tá. Veszprém.
- WA** – Wiadomości Archeologiczne. Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie. Varşovia.
- ZfAM** – Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters. Bonn.
- ZfTZ** – Zeitschrift für Tierzüchtung und Züchtungsbiologie: Organ der Reichsarbeitsgemeinschaft Tierzucht im Forschungsdienst (continuă: Zeitschrift für Züchtung. Reihe B, Tierzüchtung und Züchtungsbiologie). Berlin, Hamburg.
- Ziridava** – Ziridava. Muzeul Judeţean Arad.
- ZISP** – Zhurnal issledovaniy sotsial'noy politiki. Natsional'nyy issledovatel'skiy universitet "Vysshaya shkola ekonomiki". Moscova.
- ZSL** – Zeitschrift für siebenbürgische Landeskunde. (Arbeitskreis für siebenbürgische Landeskunde). Heidelberg.
- ZVHGL** – Zeitschrift des Vereins für hessische Geschichte und Landeskunde, Neue Folge. Kassel.